

Groddjursinventering i Solbacka trädgård, Norrtälje, 2013

Trädgårdsdammen sedd från söder

Torbjörn Peterson
Herpetologisk konsult
Maj 2013
Rapport till Solbacka Exploatering AB

Syfte

Med anledning av byggplaner på den mark där en handelsträdgård tidigare drevs krävs underlag för att bedöma naturvärdena. Bedömningen gäller specifikt den damm som ligger i nordöstra delen av tomtmarken och avser primärt eventuell förekomst av groddjur. Fastighetsbeteckningen är 3:326.

Metodik

Dammen besöktes under två sammanhängande dagar 22-23 maj. Vattnet avspanades runtom hela dammen med och utan kikare för att leta efter groddjur eller äggsamlingar av groddjur.

Dessutom håvades dammen runtom med grovmaskig vattenhåv på de tio platser där fällor sattes ut, för att försöka fånga eventuellt förekommande groddjur, i första hand vattensalamandrar.

Slutligen applicerades s.k. flaskfällor i vattnet (tab. 1), vilka vittjades påföljande dag. 6 fällor sattes ut med jämna mellanrum på djupare vatten på dammens södra sida och 4 fällor med jämna mellanrum på grundare vatten på dammens norra sida. Den 10:e och sista av dessa fällor dock på djupare vatten. Genom bristande noggrannhet i satellitmottagningen ger GPS-koordinaterna intryck av att vara felplacerade i jämfört med de verkliga placeringarna.

Tabell 1. Positioner för flaskfällor i dammen vid Solbacka trädgård.

Fälla	Datum	RT-90 norr	RT-90 ost	Sweref-99 norr	Sweref-99-ost	Vattendjup
1	2013-05-22	6631.849	1664.650	6632104	709761	50-70 cm
2	2013-05-22	6631.840	1664.660	6632095	709771	50-70 cm
3	2013-05-22	6631.843	1664.668	6632098	709779	50-70 cm
4	2013-05-22	6631.840	1664.661	6632095	709772	50-70 cm
5	2013-05-22	6631.840	1664.659	6632095	709770	50-70 cm
6	2013-05-22	6631.838	1664.660	6632093	709771	50-70 cm
7	2013-05-22	6631.853	1664.682	6632108	709793	20-30 cm
8	2013-05-22	6631.854	1664.677	6632109	709788	20-30 cm
9	2013-05-22	6631.857	1664.666	6632112	709777	20-30 cm
10	2013-05-22	6631.842	1664.662	6632097	709773	50-70 cm

23:e maj var dammen föremål för samma procedur som 22: maj och fällorna som satts ut föregående dag vittjades. Infångade och fotograferade djur släpptes på platsen.

En boende i området som gav sig tillkänna kunde berätta intressanta detaljer om dammens historia och om förekomsten av groddjur i området. Dessa uppgifter redovisas i stycket "Övriga observationer".

Resultat

Fysiska förhållanden

Dammen ligger i ett delvis skuggat läge men nås av direktsol på några ställen. Vid besökstillfället var vattenståndet högt. I norr hade det höga vattenståndet bildat en bred strandzon och bestod av grund, översvämmad gräsmark. I söder var strandzonen mycket smal och sluttade sedan brant nedåt till betydande djup. En lodning gav ett vattendjup av minst 160 cm, med tendens till stensättning i botten, men större djup kan eventuellt finnas i dammens centrala delar.

Trots att dammen ligger i en naturligt låg punkt med spontant tillrinnande vatten gav den ett tydligt intryck av att vara uppgrävd som ett sätt att samla större vattenvolymer i den naturliga sankmarken.

Vid besöket konstaterades en tydlig men ej totalt dominerande vattenvegetation av flytande andmat (*Lemna minor*) som tyder på måttlig näringstillgång i vattnet. Övriga vattenväxter var ännu ej utvecklade.

Strandvegetationen dominerades förutom olika träd av älgört (*Filipendula ulmaria*) vilket tillsammans med ett outvecklat bestånd av starr indikerar en lång kontinuitet av sank mark.

Ungefär mitt i vattenytan gick ägogränsen mellan tomten i söder och tomten i norr, på västra och östra sidan av dammen markerade med kvarstående stenmurar (bild 1). De djupare regionerna av dammen hade rester av stängselstolpar med isolatorer efter tidigare elstängsel för betesdjur.

Bild 1. Stenmuren markerar ägogränsen och fortsätter höger om träden på andra sidan. Mindre mattor av andmat indikerar god men måttlig näringsstatus. Vårens höga vattenstånd översvämmar den stensatta husgrunden. Vy från öster.

22:a maj 2013

Inga salamandrar eller andra groddjur kunde upptäckas vid avspaning av dammen. Lekande fiskar i vattenytan identifierades som Ruda (*Carassius carassius*). Inte heller vattenhåvning runtom dammen gav några resultat avseende groddjur, men bifångster konstaterades (tab. 4).

23:e maj 2013

Inte heller denna dag gav avspaning av dammen och vattenhåvning några resultat avseende groddjur. Flaskfällorna gav däremot fångst (tab. 2, tab. 3, bild 2, bild 3).

Tabell 2. Fällfångst i trädgårdsdammen

Fälla	Groddjur	Bifångster	Vattendjup
1	-	●	50-70 cm
2	-	●	50-70 cm
3	-	●	50-70 cm
4	-	●	50-70 cm
5	●	●	50-70 cm
6	-	-	50-70 cm
7	-	●	20-30 cm
8	●	●	20-30 cm
9	-	●	20-30 cm
10	-	-	50-70 cm

Tabell 3. Groddjur i vattenfällor

Fälla	Svenskt namn	Art	Totallängd	Digitalfoto	Kön	Vattendjup
5	Mindre vattensalamander	<i>Triturus [Lissotriton] vulgaris</i>	87	Ja	Hane	Djupt
5	Mindre vattensalamander	<i>Triturus [Lissotriton] vulgaris</i>	91	Ja	Hane	Djupt
8	Mindre vattensalamander	<i>Triturus [Lissotriton] vulgaris</i>	81	Ja	Hane	Grunt
8	Mindre vattensalamander	<i>Triturus [Lissotriton] vulgaris</i>	83	Ja	Hane	Grunt
8	Mindre vattensalamander	<i>Triturus [Lissotriton] vulgaris</i>	83	Ja	Hane	Grunt
8	Mindre vattensalamander	<i>Triturus [Lissotriton] vulgaris</i>	90	Ja	Hane	Grunt

Bild 2. Hane av Mindre vattensalamander från fälla 5.

Bild 3. 4 hanar av Mindre vattensalamander från fälla 8

Med en medellängd på drygt 85 mm var salamandrarne anmärknings storvuxna. Djur i många populationer i Stockholmstrakten mäter ofta mellan 60-70 mm, men då rör det sig i regel om populationer nära vägar. Den större storleken hos salamandrarne i trädgårdsdammen kan indikera en population som når större storlek genom lägre trafikdödlighet, även om mätresultaten baseras på få exemplar. Djuren växer hela livet och leker under flera år om de får leva. Endast en glest trafikerad grusväg löper nära trädgårdsdammen.

Bifångster

Vid avspaning upptäcktes skräddare, nattsländor ("husmaskar") och lekande Ruda (*Carassius carassius*). Vid håvning infångades larver av dagsländor och trollsländor, iglar, mygglarver, dykarbaggar samt flera arter av vattenlevande skinnbaggar och små kräftdjur och representanter för dessa djurgrupper fångades också i flaskfällorna (tab. 4). Vattenfaunan är representativ för småvatten av denna karaktär och tyder på ett sunt ekosystem utan allvarlig förorening eller övergödning. Vattenfaunan är viktiga bytesdjur för både amfibielarver och vuxna groddjur. Något förvånande var den skenbara frånvaron av sötvattenmollusker, men de blir mer aktiva längre fram vid högre vattentemperaturer. På land fanns stora mängder Vinbergssnäcka (*Helix pomatia*) men även Trädgårdssnäcka (*Cepaea hortensis*) och Fläcklundsnacka (*Arianta arbustorum*) fanns.

Tabell 4. Sporadiskt noterade bifångster i trädgårdsdammen vid spaning, håvfångst och fällfångst.

Nr	Grupp	Art	Svenska
1	Skinnbaggar (Heteroptera)	<i>Notonecta glauca</i>	Allmän ryggsimmare
2	Skinnbaggar (Heteroptera)	<i>Corixa</i> sp.	Buksimmare
3	Skinnbaggar (Heteroptera)	<i>Gerris lacustris</i>	Stor skräddare
4	Dagsländor (Ephemoptera)	<i>Cloëion dipterum</i>	Gul dammslända
5	Nattsländor (Trichoptera)	<i>Limnophilus</i> sp.	Nattslända
6	Trollsländor (Odonata)	<i>Coenagrion</i> sp.	Flickslända
7	Iglar (Hirudinea)	<i>Haemopsis sanguisuga</i>	Hästigel
8	Tvåvingar (Diptera)	<i>Corethra</i> sp.	Mygglarv
9	Dykarbaggar (Dytiscidae)	<i>Rhantus frontalis</i>	Spräcklig dykare
10	Hoppkräftor (Copepoda)	<i>Cyclops</i> sp.	Hoppkräfta

Övriga observationer

En boende i området – Per-Olov Frödin - kom på besök under studien och kunde ge mer bakgrundsfakta om dammen. Som boende i området sedan 1951 kunde han berätta om dammens historia och förekomsten av groddjur och andra djur i området.

Dammens var redan anlagd 1951 och kan möjligen ha funnits 10-20 år tidigare. Ett syfte med dammen var att samla vatten för att skölja de grönsaker till avsalu som odlades i handelsträdgården.

Rudor inplanterades för att hålla vattnet öppet och hindra dammen från igenväxning. Då dammen saknar tillflöden och endast matas av diffus perkolation kan fisk inte invandra spontant.

Ett avlopp från dammen under infarten har vuxit igen, vilket resulterat i höga vattennivåer under vårarna de senaste åren.

Dammen var ett känt tillhåll för barnen i trakten som åkte skridskor där på vintern. På sommaren lekte groddjur i dammen. Åtminstone grodor, paddor och salamandrar fanns i dammen. De bägge första arterna kunde skiljas åt genom rommens olika utseende. Åtminstone Mindre vattensalamander var också känd från dammen men ingen säker förekomst av Större vattensalamander var känd. Dessa uppgifter gäller även observationer under de senaste tio åren.

I skogen bara några få hundra meter norr om dammen finns källor och andra småvatten som åtminstone tidigare höll vatten under sommarhalvåret. Där levde också groddjur och där hävdas förekomst av både Större och Mindre vattensalamander. Under senare år har vattennivån i dessa småvatten sjunkit genom markarbeten som troligen påverkat markvattenflöden och miljön för groddjur bedöms vara försämrade i småvattnen i skogsmarken norr om dammen.

Av vattenfåglar har åtminstone Häger (*Ardea cinerea*) och skrak (oklart vilken art) observerats vid trädgårdsdammen.

Kommentar till "Övriga observationer"

Uppgiften om rommens olika utseende styrker förekomst av Padda (*Bufo bufo*) och brungroda. Vilken art av brungroda som fanns i dammen är dock oklart. Det kan vara antingen Åkergroda (*Rana arvalis*) eller Vanlig groda (*Rana temporaria*) eller möjligen bägge arterna.

De ytterligare groddjurslokaler i skogen norr om dammen som nämns ovan har inte besökts eller utvärderats men uppgifterna bedöms som rimliga och fullt trovärdiga.

Avstånd om bara några hundra meter ligger inom groddjurens vandringsförmåga och området har åtminstone tidigare utgjort ett sammanhängande groddjurshabitat med flera olika småvatten mellan vilka groddjuren kunnat vandra och sprida sig. Detta är ur naturvårdssynpunkt positivt och eftersträvänsvärt.

Dock ser det i dagsläget ut som om trädgårdsdammen är den enda kvarvarande groddjurslokalen med god hydrologisk standard och den håller vatten året runt. Dammen kan därför i dagsläget ha en nyckelfunktion för groddjuren i trakten. För att få mer detaljerade och aktuella faktaunderlag skulle dock krävas ytterligare studier i området. En närmare studie skulle säkert också kunna addera flera fågelarter vilka gynnas av dammen.

Slutsatser

- Trädgårdsdammen har en population av Mindre vattensalamander 2013 och aktuella uppgifter påvisar tidigare förekomst av flera arter av groddjur där. Samtliga svenska groddjur är fridlysta med stöd av Miljöbalken. Djuren och deras livsmiljöer får inte skadas.
- Trädgårdsdammen förefaller vara den enda stabila lokalen för groddjur i hela området och den enda som har en god vattenstatus och ett betydande vattendjup vilket gynnar groddjuren. Skulle denna damm försvinna skulle det kunna innebära att groddjurens bevarandestatus i området allvarligt försämras och att de även kan riskera att utplånas lokalt.
- Dammen utgör ett lekvatten och en födosöksplats och ett vattenhål för fåglar, groddjur och troligen däggdjur och kanske även ett jakthabitat för insektsätande fladdermöss. Dammen representerar i området ett ekosystem med en unik artuppsättning och en biologisk mångfald som berikar den som i övrigt finns i området.

Förslag till åtgärder

- Rekommendationen är att dammen bevaras i ett skick som är likvärdigt med nuvarande funktion. Detta behöver inte utesluta väl genomtänkta lösningar för att minska risken för vattenskador på närliggande bebyggelse eller risk för allmänheten.
- Dammen har en vattenfauna som väcker intresse och kan studeras av förskolor, skolor och enskilda. En djup och väletablerad damm med säkrad naturlig tillrinning utgör en positiv resurs i området och kan med fördel sparas som en liten oas och ett rekreationsområde. Dammen representerar under sommaren en våtmarksmiljö som erbjuder upplevelser av speciella växter, olika sländor och enstaka besök av vattenfåglar och småfåglar och tillför ett värde till området inom ett nära avstånd.
- Risken för drunkning kan lätt förebyggas genom att ett grovmaskigt stängsel sätts upp. Detta hindrar passage av småbarn men hindrar inte smådjur att nå dammen.